

DEAR READERS,

This monothematic issue focuses on the primary prevention of risk behaviour in schools and educational facilities. Primary prevention is one of the three key methods for reducing the demand for addictive substances in the Czech Republic. As data obtained from population-wide studies such as the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD, see Csémy and Chomynová, 2012) or the study Health Behaviour in School-aged Children (HBSC, for details see Mravčík et al., 2011) suggest, the need for efficient primary prevention in the Czech Republic is acute. A comparison of the Czech adolescent population with peers from other Member States of the European Union and with the European average regarding their experience with all the monitored relevant drugs is highly unfavourable. The Czech Republic holds an unflattering first place in terms of experience with alcohol (drunkenness), tobacco and cannabis.

The necessity for the systematic development of primary prevention has been discussed in the Czech Republic since the early 1990s. It is now 2012 and we are facing a number of fundamental problems in the Czech Republic despite certain improvements and positive development. A well-known psychological recommendation suggests “hugging” and praising first, followed only then by criticism. Let us then begin with praise. For example, the Czech Republic is one of the few countries where standards of primary prevention of drug use are in place and are used in practice (since 2005, MŠMT, 2005), including a sophisticated certification system (Martanová, 2006). In addition, the so-called “Basic Preventive Programme” implemented in each school contains the basics requirements for what each school should do in the area of prevention during the school year. The last positive example can be the creation and regulation by Decree No. 72/2005 Coll. of the position of a school prevention worker, who specialises mainly in the universal and selective prevention of risk behaviours. A number of countries have not succeeded in implementing these progressive measures or even opening a wider debate and attempting to formulate the relevant proposals.

What we have failed to achieve in the Czech Republic is the establishment of conditions for the proper operation of the existing prevention guidelines and policies in preven-

VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

do rukou se Vám dostává monotematické číslo věnované primární prevenci rizikového chování ve školách a školských zařízeních. Primární prevence je v České republice (ČR) jednou z celkem tří klíčových oblastí jak snižovat poptávku po návykových látkách. O tom, že je efektivní prevence v ČR potřebná, vypovídají data z celopopulačních studií, jako jsou Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD, viz Csémy a Chomynová, 2012) nebo Studie Health Behaviour in School-aged Children (HBSC, více viz Mravčík et al., 2011). Čeští adolescenti vycházejí ze srovnání se svými vrstevníky z ostatních států Evropské unie i ze srovnání s evropským průměrem velmi nepříznivě ve zkušenostech se všemi sledovanými relevantními návykovými látkami. ČR obsazuje nelichotivé první příčky ve zkušenostech s alkoholem (opilstostí), tabákem a konopnými drogami.

Nutnost systematického rozvíjení primární prevence je v ČR diskutována již od počátku 90. let minulého století. Píše se rok 2012 a v ČR se, i přes jistá zlepšení a pozitivní vývoj, stále potýkáme s mnoha základními problémy. Známé psychologické doporučení říká, abychom nejdříve „pohládili“ a pochválili, teprve pak má následovat kritika. Začneme tedy pochvalami. Například, že ČR je jednou z mála zemí, kde existují a v praxi jsou používány Standardy primární prevence užívání návykových látek (a to od roku 2005, MŠMT, 2005) včetně propracovaného systému certifikačního řízení a vydávání certifikací (Martanová, 2006). Nebo, že v ČR je v každé škole povinně realizován tzv. minimální preventivní program, tedy minimum toho, co by měla každá škola činit v oblasti prevence v jednom školním roce. Posledním příkladem může být vytvoření a upravení vyhláškou č. 72/2005 Sb. pozice školního metodika prevence – pracovníka školy specializujícího se především na všeobecnou a selektivní prevenci rizikového chování. To vše jsou opatření, která jsou progresivní a která se v mnoha zemích nepodařilo doposud zavést, nebo dokonce o nich jen otevřít širší diskusi a pokusit se formulovat jejich návrh.

Co se nám v ČR nedaří, je vytváření podmínek pro správné fungování existujících preventivních metodik a strategií v preventivní praxi. K dispozici máme Standardy prevence, máme právně ošetřeno školské preventivní minimum, je vytvořena pozice preventivního odborníka pro každou školu, včetně finančního ohodnocení. Máme kde co. Ale

tion practices. We have the Prevention Standards available and we have a legally regulated school-based prevention programme. The position of a prevention specialist has been established for each school, including financial compensation. We have a number of things. However, they are all rather loose, half-done, often vaguely formulated, and the actual implementation practice is often detached from the original purpose, documents, and proclamations. This is not to mention the political and financial support for these measures. It happens far too often that a promising project is launched as a pilot, it is refined and fine-tuned, only to keep running in the pilot mode for years. After several years it either somehow runs by inertia or is quietly suspended. In addition to this course being inefficient in temporal and financial terms, it tends to frustrate all those involved in the risk behaviour prevention system. Another problem lies in the insufficient control of (and the drawing of conclusions from) the previously implemented and operational prevention measures. The other persisting problems of the Czech prevention scene include, without doubt: the (non-)unification of the interdisciplinary and interdepartmental terminology (e.g. Miovský et al., 2004), the absence of a single prevention policy across the individual ministries (in particular, the Ministry of Education, Youth and Sports, the Ministry of the Interior, the Ministry of Health, the Ministry of Labour and Social Affairs) and the obscure and incoherent funding systems of the prevention of the individual risk behaviours.

School-based prevention is one of the key areas with the best prospects in terms of working with the main target group – pupils and students. At the same time, school-based prevention is possibly the most commonly developed area of prevention within the competence of the Ministry of Education, which is in charge of coordinating prevention in the Czech Republic. It was with the support of the Ministry of Education that “The Development of a System of Modular Training in the Prevention of Risk Behaviour for Educational and Counselling Professionals in Schools and Educational Institutions at the National Level” (Reg. No. CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF ECOP) was implemented in 2009–2012. Because of the length and complexity of the name of the project it is known under the Czech acronym of “VYNSPI”. The project is co-funded by the European Social Fund and the national budget of the Czech Republic. The main objective of the project was to propose a consistent basis for training in the prevention of risk behaviour in the Czech Republic.

This issue presents the key outputs of the VYNSPI project, but the overall volume of expert papers is much larger.

The first focuses on the Standards of Professional Competency of Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour, the

všechno je to nějak nedotažené, udělané napůl, často psáno velmi vágním jazykem a realita naplnění je často velmi vzdálená záměru a dokumentům a proklamacím. Nemluví o reálné politické a finanční podpoře těchto opatření. Až příliš často se stává, že slibný projekt je pilotně spuštěn, precizuje se, cizuluje se, a potom jaksi „pilotně“ vše běží dál několik let. A po několika letech „to“ buďto nějak běží samospádem dál, nebo se „to“ v tichosti pozastaví. Kromě toho, že je takový postup časově a finančně neefektivní, vede spíše k frustraci všech, kteří jsou zapojeni do systému prevence rizikového chování. Jiným problémem je nedostatečná kontrola (a vyvozování důsledků) již zavedených a funkčních preventivních opatření. Mezi další české preventivní „evergreeny“ bezesporu patří: (ne)sjednocování mezioborové i mezirezortní terminologie (např. Miovský et al., 2004), absence jednotné koncepce prevence napříč jednotlivými resorty (zejm. Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy /MŠMT/, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva práce a sociálních věcí), nebo nepřehledné a navzájem málo provázané systémy financování prevence jednotlivých typů rizikového chování.

Prevence na školách je jednou z klíčových oblastí, která je nejperspektivnější z hlediska možností práce s hlavní cílovou skupinou – žáky a studenty. Současně je školská prevence pravděpodobně nejvíce rozvíjenou oblastí prevence, která je v gesci MŠMT, jež je pověřeno koordinací prevence v ČR. Právě díky podpoře MŠMT byl realizován v letech 2009–2012 projekt s názvem „Tvorba systému modálního vzdělávání v oblasti prevence rizikového chování pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni“ (reg. číslo CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF OP VK). S ohledem na délku a složitost názvu projektu se vžil akronym projektu: VYNSPI. Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. Hlavním cílem projektu bylo vytvořit návrh ucelené podoby vzdělávání v prevenci rizikového chování v ČR.

V tomto čísle jsou představeny klíčové výstupy projektu VYNSPI, přestože celkový objem odborných textů je mnohonásobně větší.

První článek je věnován revidovaným a na všechny základní typy rizikového chování rozšířeným Standardům odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování, Certifikačnímu řádu a metodice místního šetření pro proces certifikace dle Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování, Manuálu certifikátora: nástroje k praktické realizaci procesu certifikace dle Certifikačního řádu a metodiky místního šetření v souladu se Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování.

V dalším článku je představen čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci

Certification Rules and On-site Inspection Guidelines for the Process of Certification according to the Standards of Professional Competency of Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour, the Certifier's Manual: a tool for the practical implementation of the process of certification according to the Certification Rules and On-site Inspection Guidelines in compliance with the Standards of Professional Competency of the Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour, which have been revised and expanded to include all types of risk behaviour.

The next article introduces the Four-level Model of Qualifications for Practitioners in the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour, which represents a break-through innovative proposal aimed at unifying the evaluation of the competences in primary prevention regardless of the primary (educational) background (teacher education, psychology, medicine, etc.) and ministry or employer within whose competence the relevant practitioner works.

The third article introduces the recommended structure and scope of the Basic Preventive Programme for the school-based prevention of risk behaviour. It is also a rather challenging stimulus to start a discussion – an attempt to define the parameters of the programme for basic schools as a template to launch a wider debate on the form and further development of the programme in general.

The next article presents information on three key publications: "Primary Prevention of Risk Behaviour in the School System," "School-based Prevention of Risk Behaviour: examples of good practice" and "Interdisciplinary School-based Primary Prevention: the explanatory dictionary of basic terms".

The additional articles are dedicated to the issue of evaluation in school-based primary prevention and to that of testing in schools and educational facilities. The last article focuses on the laws, regulations and standards in school-based prevention.

Some of the texts mentioned above are published in both Czech and English versions for a variety of reasons. We are certain that some of the outcomes have international relevance and can be interesting for the international professional readership. The responses from our international consultants have been highly positive, and many of the ideas were valued as innovative and a promising option for tackling the relevant issue, with a prospective application beyond the borders of our country. Another reason is the effort to increase the sustainability of the project outcomes. Some of the key outputs have been translated into English and can be obtained from the beneficiary of the VYNSPI project upon request. The third reason is related to one of the functions of professional journals: they represent the "memory" of the discipline. We aim to leave a suffi-

rizikového chování ve školství, ten představuje průlomový inovativní návrh pro jednotné posuzování odbornosti v primární prevenci bez ohledu na primární (kvalifikační) vzdělání (pedagogika, psychologie, medicína atd.) a rezortní příslušnost či zaměstnavatele.

Následující článek seznámí s doporučenou strukturou a rozsahem minimálního preventivního programu školské prevence rizikového chování. I zde se jedná o poměrně odvážný podnět do diskuse – pokus o vydefinování parametrů programu pro základní školy jako výchozího modelu pro širší diskusi o podobě programu a jeho dalším budoucím vývoji.

V dalším článku najdete informace ke třem klíčovými publikacím, „Primární prevence rizikového chování ve školství“, „Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování“ a „Výkladový slovník základních pojmů mezioborové školské prevence rizikového chování“.

Další článek je věnován problematice evaluací ve školní primární prevenci, problematice testování ve školách a školských zařízeních. Poslední dva články jsou věnovány zákonům, vyhláškám a normám ve školní prevenci.

Některé z výše uvedených textů otiskujeme v českém i anglickém jazyce. Důvodů je několik. Jsme přesvědčeni, že některé výstupy mají mezinárodní přesah a mohou být zajímavé pro mezinárodní odborné publikum. Reakce našich zahraničních konzultantů byla veskrze pozitivní a mnoho z nápadů oceňovali jako inovativní a slibnou možnost řešení daného problému s možností využití nejen v naší zemi. Dalším důvodem je snaha o zvyšování udržitelnosti výstupů projektu. Některé klíčové výstupy jsou přeloženy do angličtiny a jsou na vyžádání k dispozici u řešitele projektu VYNSPI. Třetí důvod souvisí s jednou z funkcí odborného časopisu a tou je, že časopisy představují „paměť“ oboru. Naším záměrem je vytvořit dostatečně viditelnou paměťovou stopu vedoucí k projektu VYNSPI a některým zajímavým pokusům v oblasti prevence rizikového chování. Stopu, ze které bude možné nyní čerpat pro další diskusi a ke které se budeme moci časem vracet a říci si, co se povedlo a co nikoli a proč. Toto číslo časopisu je současně určitým svědectvím o tom, co v posledních třech letech tým několika desítek domácích i zahraničních odborníků v primární prevenci dělal, jak zúročil přes deset let trvající snahu zlepšit stav prevence v ČR (jádro skupiny z Phare Twinning Project 2000 pracuje od roku 2000) a k čemu po této době dospěl.

ciently visible memory trace leading to the VYNSPI project as well as to some interesting experiments in the area of the prevention of risk behaviour. A trace that can be used for a further discussion and that we can revisit in some time and see what has worked, what has not and why. This issue of the journal is also testament to what a team of several dozen domestic and international experts have done in primary prevention, how they have capitalised on the efforts lasting over a decade to improve the situation in prevention in the Czech Republic (the core of the group has worked together since 2000 under the Phare Twinning Project 2000) and what they have achieved in the meantime.

Prague, 15 July 2012

Roman Gabrhelík, Michal Miovský

Department of Addictology, First Faculty of Medicine,
Charles University in Prague and General University
Hospital in Prague

REFERENCES / LITERATURA

- Mravčík, V. et al. (2011). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2010 [2010 Annual Report: Drug Situation in the Czech Republic]*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Csémy, L., Chomynová, P. (2012). Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Přehled hlavních výsledků studie v České republice v roce 2011 [European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD). The overview of the study results in the Czech Republic in 2011]. *Zaostřeno na drogy1/2012*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Martanová, V. (2006) Certifikace programů primární prevence užívání návykových látek [Certification of the Programmes of the Primary Prevention of Substance Use]. *Adiktologie*, (6)4, 514–519.
- MŠMT (2005, 2008). *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek* [Standards of Professional Qualifications of the Providers of Programmes of Primary Prevention of Substance Use]. Praha: MŠMT.